



Oddvør Johannesen, Dali, skrivar:

Hvussu nógv megu doyggja?

Sum eg siti og lesi hagtölina hjá Føroya landslækna fyri 1979, siggi eg, at uml. sjei (7) fólk í Føroyum doyðu av ferðsluvánlukkum hetta árið. Harimillum fleiri børn. Talið er eftir fólkatálinum nakað tað sama sum í Danmark. Eitt-hundrað (100) um árið. Eitt barn verður dripið triðja — til fjórða hvønn hvønn dag. Hesi töluni siga einki um øll tey løstaðu børnini og vaksin við, ið verða ófullfør líkamliga og andaliga.

Her í grannalagnum gongur ein vælvaksin tiggiúara gamal drongur hvønn dag. Hann bleiv heilaskaddur fyri trimum árum síðani í ferðsluni, og er sum eitt pinkalitið barn andaliga. Foreldrin gera alt, tey orka, fyri at hjálpa honum. Hava hann búgvandi heima hjá sær sjálvum, men ganga við bangilsu um hann hvørja løtu, tí líkamliga bagir einki. Krefirnar hevir hann nógvur, men hvat?

Krefir einsamallur — við ongum skili — nytta til litið og einki.

Og her komi eg til at hugsa um eitt annað slag av kraftum. Fyribrigdi hestakrefir.

Hesar hestakrefir kunnu fáast til keyps fyri ein og hvønn, ið hevur pengar. Fyri nakrar túsund krónur kanst t keypa tær orku — megi — og kraft, ið svarar til stør fylgi av rosum. Bilar við krefum sum eini hálfvems (90) ross tilsamans ella meira enn vanligir. (Og neyvan eru tað føroysk ross, ið her er talan um).

Fyri at sleppa at stýra hesum hestakrefum krevst bara eitt pappir — ið einki sigur um

kynið ella lyndið á menniskjanum — bert, um tað dugir at snara einum róðri, trýsta á tvær ella triggjar pedalar, og kenna nokur skelti, og annars — bara duga at ætla.

Tað eru ógvuliga fá, ið ikki eru før fyri onkursvegna at útvega sær eitt slíkt pappir. Bara tú ert 18 ár og ikki ert blindur ella álvarsliga sjúkur, er alt í lagið. Og hettar góða pappir er høgt í metum. Øll vilja so skjótt sum møguligt fáa sær fatur á tí — summi fáa tað í føðingardagsgávu.

Og tú sært ung og fús menniskju — ið tróttarhetjur — samfelagsslóðarar — intelligensin í landinum — spenna allar hestakrefirnar fyri, trýsta á knappin og fúka sum snarlós avstað tilsini áhugamáli: arbeiðis ella — inn í iðróttarhallir um landið alt — har tey so í nakrar tímar royna at posa seg sjálvi. (Til heilsubótir?) Og onnur spenna allar hestakrefirnar fyri — bara soleiðis hissini — fyri at fara oman at keypa sigarettir ella wienarbreyð, ella til stuttleika.

Og nú fyrstani kunnu vit nevna umhvørvið. Hvat við tí?

Hesi rossini, eg her havi nevnt — eta ikki hoyggj, á, so langt ífrá tí. Teimum dæmar bara olju (bensin).

Langt burtur úr fjarløgum londum keypa vit norðbúgvur føði til. Hesi okkara kelidýr. Her er einki við at liva av landsins grøði. Biligari enn hoyggj, kanska?

Tvætla. Men kelidýrini vilja ikki hava annað til matna. Teimum tørvar hesa

olju, tey eru skapt til tað sama.

Og vit meina í fullum álvara, at her í okkara litla landi kunnu vit ikki liva og trivast uttan hesi kelidýr.

Onnur lond kunnu. Men tey eru »litið á leið komin lond«. Tak til domis tjóðina Kina, ið er nokkso nógv størri enn og kortíni... Har eru fá kelidýr, og samfelagshjulini mæla tó kortin runt.

Í Føroyum kunnu ross ganga úti alt árið. Tey verða bara lodnari av tí.

Men hesi nýggju kelidýrini tola ikki væl baldrut veðurlag. Tey fáa taring og vilja ikki ganga. Og so er bara eitt at gera. Byggja fjós.

Og føroyingar spena avstað eftir góðum timbri, og byggja stásilig hús við vindeygum og breiðum hurðum í til teirra. Har standa so kelidýrini inni, og bliva vaskaði og smurd sum smáir nýføðingar.

Og úti um landið seta menniskjuni smáar nýføðingar í verðina. Og so smátt fara teir at veksa. Teir verða aldri og ansaðir, og øll fróðast um hesi menniskjabørn. Tey eru framtíðin, og tey, ið skulu føra tjóðina víðari. Væl verður ansað eftir teimum. Tey verða stikaði inni og sleppa ikki oman til sjóvarmálan. Tey verða leidd og trillaði í vogni. Men ein penan dag eru tey seks — sjei — tiggi ár, og nú sleppa tey endiliga sjálvi at ansa sær. Sleppa út á vegin, og í skúla, har tey læra at lesa, skriva og rokna, men eisini um fimleik, kristni, samfelagslæru, umhvørvið, orku og vandar. Alkohol, narkotika, og tey læra um

kelidýrini og um vandan við teimum.

Og tey vita ógvuliga væl, at vandi er á ferð. Viðhvørt koyra kelidýrini á ein teirra, og tey bróta eitt rivjarbein ella ein lærlegg. Viðhvørt drepa kelidýrini ein av teimum. Knúsa tey sundur. Smíðra bæði rivjarbein og alt. Hvussu kann hettar bera til?

Og nú koma vit til sjálva kjarnuna við hesum teigi.

Um vit — tú og eg — hava fingið hettar pappirið, ið kallast koyrikort — hettar eksamiupappirið, ið bert sigur, at vit duga at tendra, stýra og sløkka, men — sum eksamiupappirum líkt — einki sigur um okkara lyndi sum menniskju, so mugu vit kortini kenna ábyrgd.

Vit mugu ikki lata heilan bliva bergtiknan av øllum teimum nógvu 80—90 hestakreftum, vit hava valdið á. Ein heilur herur av rosum er tað, og vit lata okkum ørkimla.

Ein vinmaður mín segði herfyri, at hann helt, at psykan (sinnið) broyttist av nógvum bilkoyring. Einki rakti hann longur. Bara hann hevði pláss á veginum, var alt í lagið. Og handan gamla konan har á súkklu, hon kundi riða og reisa — longur út ímóti vegjaðaranum. Og hattar barnið har — nasadjarvt og ófólkligt spældi tað har við vegin. Hvat bilti tað sær inn?

Eitthundrað (100) fólk á biðlisti í Føroyum. Biða eftir hvørjum? Jú, at sleppa í fongsul, tí tey hava koyrt við kenning. Ája, skit. Øll koyra við kenning, ha?

Og hvat við teimum hálfvems hestunum, ið tú skalt stýra — við kenning? Tað er ringt at hava tamarhald á hálfvems hestum vanliga, og serliga um tú hevur kenning.

Og tað er so spennandi við »helvitis-koyring«. At drøna avstað saman við gentum og dreingjum, og piska hestarnar til tað ýtasta.

Ein skyldmaður mín, ið tók »stórt« koyrikort herfyri, fortaldi um ein teoritima, tá ið lærarin segði, »Ja, og so er tað tað um at koyra ávirkadur av rúsdrekka. Hvussu við tí?

Flestu næmingarnir ypptu óksl og mildust. Flentu. Tað er sætt.

Hettar vóru ungdomar, ið ætlaðu sær koyrikortið til yrkisbrúk. Tað skuldi vera teirra arbeiði.

Hvussu við øðrum samfelagsbólum, ið misrøkja sini stov? Hvussu nógvir læknar hava ikki mist pappirini í gjøgnum tíðirnar? Apotekarar, og í Føroyum eisini juristar, ið mistu bestallingin? Prestar, ið vórðu lagdir undir at vera homoseksuellir, og vóru frákoymdir vegna slatur, ella aðrir, ið ikki vildu siga hettar og hattar, ið bisparnir vildu. Lærarar og lærarindur, ið mistu størv teirra vegna trúgv, ela tí tey áttu børn uttanfyri hjúnarlag? Sjáldan høvdu hesi forðomdu og ólukkuliga forvolt annars deyð.

Men ein bilførari í Føroyum í dag 1981, kann koyra rúsdrekka-ávirkaður, kann koyra kapp — koyra rukku-koyring o.s.fr. Og um onkur nærlagdur politistur tekur hann,

ella onkur illviljaður losjumaður meldar hann, missir hann koyrikortið í t. d. tvey ár, og situr í triggjar vikur.

Hann kann til stuttleika stýra sínum hálfvems hestum við ótiligari ferð, hálfvullur, drepa fólk og gera menniskju ófulfør restina av ævini — og missa kortið í t. d. fimm ár og sita í eitt ávíst tíðarskeið.

Tað hendir av og á, at ein bilførari av ósketni og ikki við nógvum ferð, kemur at oyðileggja eitt menniskja á veginum. Vit kunnu ikki tryggja okkum ímóti øllum, soleiðis er lívið. Men mangan er beistalevnadur og fávitska orsök til sorgarleikarnar.

Her má ein sinnisbroyting koma í, og vit mugu hugsa av nýggjum. Tað má júst upp í saman — upp í saman um skynsemi á veginum.

Og hendir tað seg kortini, at fólk — sum roysni og bragd — koyra vit-leyst og drepa onnur, os mugu Føroyar vera undangonguland fyri einaferð skyld og døma hesi fólk frá koyrikortinum fyri lívstið.

Tey kunnu saktans liva uttan koyrikort. Lívistið merkir kanska eini tretivu (30) ár.

Og hin átjánára gamli unglingin, ið missir kortið fyri lívstið, timir neyvan at fáa sær koyrikortið aftur — sum hálvtrýssára gamal. Hann er møguliga vorðin broyttur, — og hevur fingið sær livandi kelidýr at elska og ynda istaðin fyri.

juni 1981
Oddvør Johannesen